

Traditionelt lederskab og grønlandsk selvforvaltning

af Gert Nooter, Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden, Holland

Oversættelse ved Eric van Hagen

Denne artikel er baseret på undersøgelser udført i Østgrønland (Angmagssalik-distriktet), Nord-vestgrønland (Upernavik-distriktet) og Canada (Baffinland) (se Nooter, 1976). Af undersøgelserne tog feltarbejdet i Tiniteqilâq (Østgrønland) langt det meste tid. Som undersøgelsesmetode anvendte jeg deltagers-observation.

Arbejdet med at undersøge lederskab i Østgrønland vanskeliggøres en del af den lokale dialekts mangel på synonymer for ordene „umialik“ og „isumataq“, som bruges af andre Inuit-grupper.

Ordet „umialik“ bruges især i Alaska og betyder „bådejer“. Nogle umialit er ikke alene ejere af en båd og ledere af dens besætning, men spiller også en lederrolle på samfundsniveau (Lantis 1972, 45; Vanstone 1962, 163).

Ordet „isumataq“ bruges øst for Alaska, i Canada, og betyder „den der tænker“ (Birket-Smith 1961, 173). En isumataq er en person, der i visse tilfælde kan fungere som samfundets leder. For både umialik og isumataq gælder, at de hører til samfundets bedste fangere, og deres lederskab er baseret på

deres jagt- og fangstevner. I den østgrønlandske dialekt bruges en gang imellem ordet „nâлагаq“, som passende kan oversættes ved „herre“, „chef“ eller „leder“. Det er imidlertid et ord, som næsten udelukkende bruges mellem grønlandere og danskere, og sjældent eller aldrig mellem grønlandere indbyrdes. Grønlanderne imellem anvendes af og til spottende udtrykket „nâlagarsuaq“ (store chef) om europæere, der forsøger at få deres vilje ved at råbe højt.

Et vigtigt begreb i undersøgelsen af lederskab er det østgrønlandske „piniartorsuaq“, som betyder „storfanger“. Begrebet bruges ikke ofte og har desuden to anvendelser. Den egentlige betydning af ordet, som udtrykker respekt, er udmærket beskrevet af Krabbe: „Grønlanderens Kendskab til de forskellige Sælers Livsvaner er næsten uden Grænse, og Jagten paa disse Dyr er selvfølgelig drevet med en Grundighed, som gør, at hver Art, hver Situation har sin specielle Fangstteknik. Det kan derfor ikke være anderledes, end at den Fanger, som behersker hele denne Kunst til Fuldkommenhed, er det grønlandske Sam-

funds Ideal, som baade gamle og unge ser op til med den dybeste Respekt, og til hvis Tale og Beretning den grønlandske Dreng lytter med største Andagt" (Krabbe 1930, 41).

Men ordet bruges også ironisk om en fanger, der ikke fanger nok, eller når en fanger misbruger en oplagt chance for at skyde en sæl. Man kan godt sige, at alle de fangere, der i en eller anden situation optræder som ledere, kaldes „piniartorssuaq“, men langt fra alle piniartorssuit er ledere. De traditionelle former for lederskab er baseret på fangernes evner i, hvad vi kan kalde jagt- og fangstfærdigheder. For Østgrønland er dette ensbetydende med fangsten af havpattedyr. Især i Angmagssalik-distriktet er fuglejagten kun af mindre betydning, mens rensdyr ikke findes.

Nu skal et udtryk som „*traditionelt* lederskab“ selvfølgelig kun bruges med stor varsomhed. Uden nærmere tidsangivelse er begrebet nemlig uanvendeligt. Man ser f. eks. ofte, at grønlandske dragter med perlekrave, bomuldsskjorte o. s. v. bliver omtalt som *traditionelle* grønlandske dragter, mens det må være indlysende, at denne dragttradition ikke stammer fra den såkaldte før-kontakt fase. Før-kontakt fasen er perioden før, der opstod regelmæssige forbindelser med europæerne.

I denne artikel anvendes begrebet „*traditionelt* lederskab“ i denne betydning. Alle nedenunder nævnte lederskabsformer eksisterede også i Østgrønland i før-kontakt fasen – for Angmagssalik vil dette altså sige før 1884.

Traditionelle lederskabsformer i Tiniteqilâq (Østgrønland).

Lederskab på kærnefamilie-plan.

Indenfor kærnefamilien er det faderen, der som familieoverhoved tager beslutningerne. Det kan der ikke være tvivl om. Det er ham, der bestemmer, hvor og hvornår der skal jages, hvornår familien skal rejse, og hvem der eventuelt skal blive hjemme. Dette vil dog ikke sige, at kvinderne slet ikke spiller nogen rolle i beslutningsprocessen. Som overalt er også her situationen forskellig fra familie til familie. Der findes familier, hvor det er kvinden, der trækker i snorene; hvor manden kun ser ud til at tage beslutningerne, eller ikke engang det. Forholdet mellem en mand og hans kone giver tit anledning til små vittigheder ægtefællerne imellem. Min kone og jeg har ofte hygget os med Billiam Jonathansen og hans kone Sigrid med at snakke om og grine af deres og vores ægteskabelige forhold. Børneopdragelse er i enhver kærnefamilie rettet mod arbejdsfordelingen mellem mand og kvinde, og faderen tager sig hovedsageligt af sine sønner, mens moderen bruger mest tid og opmærksomhed på døtrenes opdragelse. Det er nærliggende, at man i et samfund med en så udpræget arbejdsfordeling mellem mænd og kvinder også tager beslutningerne med udgangspunkt i denne. En kvinde bestemmer normalt selv, hvornår hun vil tilberede et skind, men selvfølgelig diskuterer ægtefællerne også sagerne. Når en mand f. eks. mangler penge til at købe ammunition for, vil han bede sin kone om hurtigst muligt at tage skindet med ind til butikken.

Hjemme hos Paulus Jonathansen. Hans kone er i færd med at flænse den sæl, som han lige har fanget, mens børnene Asta, Tirsa og Vithus ser til. Tiniteqilâq 1973.

Fot.: Gert Nooter

Lederskab på familie-plan.

Samfundet i Tiniteqilâq er delt op i nogle „storfamilier“, såsom familien Jonathansen med otte husstande, familien Larsen/Umerineq med fem, familien Akipe med fire, familien Tarkissimat med tre, og nogle familier, som kun er repræsenteret med to eller een husstand (situation 1967/68). I de store familier findes virkelig det ideelle lederskabsmønster, som van den Steenhoven (1962, 55) taler om, hvor den ældste af en gruppe brødre fungerer som storfamiliens overhoved. Det skal imidlertid understreges, at denne form for lederskab er underforstået og almindelig anerkendt snarere end egentlig formelt udtrykt (Steenhoven 1962, 54). Selvfølge-

lig er den ene familie også i så henseende forskellig fra den anden. Tarkissimat Tarkissimats lederposition manifesterede sig i vinterens løb, når hans yngre bror kom og spurgte ham til råds. William Jonathansen spillede ikke nogen åbenlys lederrolle i forhold til sine brødre, men overfor sine gifte sønner var det tydeligvis ham, der var lederen. De aflagde regelmæssige besøg hos deres far, blev og spiste med, og dem, der var fangere, forsynede ham med kød i rigelige mængder. Til sammenligning med situationen i Keewatin, Canada, som van den Steenhoven skildrer, var lederskabet på familieplan i Tiniteqilâq ikke særlig udviklet. Det fungerede kun en gang imellem og i specielle situa-

tioner. Men man må ikke glemme, at lederskab ikke nødvendigvis eksplisit behøver at træde frem for alligevel at fungere. Nogle gange er det heller ikke klart, i hvor høj grad en persons opførsel er fremkaldt af respektfølelser for faderen eller den ældre bror.

Et eksempel: I 1967 og igen i 1970 nærmede vi os i vore både lakseområdet ved Sapulit. De bedste steder for at sætte laksegarn er kendt af alle, og det gælder i høj grad om at komme først (se Noorter 1972, 201). Begge gange var vi i følgeskab med Billiam Jonathansen og en af hans sønner. Og i begge tilfælde blev der ved landgangen manøvreret således, at det var Billiam, der som den første kunne sige: Jeg tror, at jeg vil sætte mine garn her. Han valgte selvfølgelig det bedste sted, og nogle dage senere viste det sig også, at det var Billiam, som havde fanget langt de fleste laks.

Lederskab ved jagt og fangst.

Et eksempel: I maj 1968 tog fire fangere, iøvrigt uden det helt store resultat, i fem dage på fisketur for at fange laks. Min kone og jeg var med på denne rejse. Vi tog ud til en lavtliggende sø på den anden side Sermilikfjorden. Med moderne redskaber (et norsk isbor) borede vi mere end to meter dybe huller gennem isen, før vi nåede vandet. Udbyttet var minimalt, og efter to nætters forløb besluttede vi at prøve vor lykke andetsteds. Den ældste fanger, Harald Boasen, foreslog, at vi forsøgte os ved en anden sø, længere mod syd. På vejen dertil skød en af fangerne en sæl, som skaffede os et godt måltid ude på isen, men laks

fangede vi heller ikke her. Da vi startede tilbageturen mod Tiniteqilâq, viste det sig, at isforholdene havde ændret sig meget i de sidste få dage. Både til højre og til venstre for vor slæde gik hundene gennem isen, og det var for Harald anledning til at lægge sig i spidsen. Størstedelen af turen tilbage kørte han fra det tidspunkt opretstående på sin slæde. Mange steder havde strømmen gjort isen så tynd, at den var fuldstændig upålidelig. Solide islag lå side om side med sneflager, som dækkede over noget, der ikke længere var is. Harald havde et godt øje for de minimale farveforskelle, og med pludselige ryk i slæden og ved lynhurtigt at reagere førte han sin slæde igennem. Jeg var passager på Haralds slæde, og efter sådan en hurtig manøvre gav han sig af og til tid til at stikke pisken ned i sneen ved siden af slæden. Det gjorde han for at vise mig, at der slet ikke fandtes is nedenunder, og at vi kørte på overgangen mellem is- og sneflage. De andre fangere var udmærket klar over, at der nu kun var een iblandt dem, som havde en rimelig chance for at føre os tilbage til bygden med livet i behold. Og dette tog de til efterretning. De holdt deres slæder i eet spor og fulgte så vidt muligt i Haralds. Kun når isen brød sammen under den første eller anden slæde, lagde de for et øjeblik kursen om. Haralds lederskab blev helhjertet accepteret. Da vi var kommet til Tiniteqilâq og kørte på fast is igen, var det lige som om, lederrollen gled fra Haralds skuldre.

Også når det drejer sig om jagt på større dyrearter som narhval, hvidhval og isbjørn, er der tale om lederskab.

En situation hvor Harald Boasen optrådte som leder. Fra min båd giver han sine direktiver om, hvilken rute vi skal følge. Tiniteqilâq, september 1973.

Fot.: Anne Bang.

M. h. t. isbjørnejagt findes der *ingen stor konkurrence* mellem jægerne i den forstand, at den person (og det kan lige så godt være et barn), der som den første får øje på bjørnen, også kommer til at eje den. Men alligevel er enhver jæger interesseret i at ramme først eller i at skyde dyret, selvom han på den måde ikke bliver dets ejer. Reglerne ved narhval- og hvidhvalfangst er anderledes. Her er den første, der kaster sin harpun, så den sidder fast i dyret, den lykkelige ejer. Han får de vigtige fangstparter: når det drejer sig om en han-narhval bl. a. hovedet med den store tand og oveni en god portion mattak (men den er afhængig af, hvor mange der er om fangsten). Trods dette konkurrenceelement er der tale om samarbejde mellem fangerne, og i mange tilfælde retter alle sig efter en bestemt fangers anvisninger. På en succesrig jagt i 1973 var det f. eks. Tarkissimat Tarkissimat og Harald Boasen, som førte an.

Disse former for lederskab er tydelig knyttet til en situation og et fælles mål, henholdsvis en hjemrejse med livet i behold og et stort udbytte. Som de tre vigtigste principper for lederskab nævner Gibb: „For det *første*, at lederskabet altid er bestemt af situationen, hvilket kan udtrykkes på to måder: (a) at lederskabet kun opstår i „krisesituationer“, og (b) at lederskabets natur er bestemt af gruppens mål, og dette kan i virkeligheden opfattes som det *andet* princip for lederskab i og med, at det er rettet mod gruppens målsætninger. Det *tredje* princip er, at lederskabet er en proces, som omfatter gensidig tilskyndelse, dvs. den kan opfattes som et socialt fænomen,

hvor holdninger, idealer og forventninger hos ledsageren spiller en lige så væsentlig rolle som lederens særlige karakter og personlighed“ (Gibb 1966, 93).

Lederskab i jagtsituationer er den mest iøjnefaldende form for lederskab. Iøvrigt har indførelsen af nye våben og fangstteknikker virket stærkt individualiserende. Tidligere eksisterende samarbejdsformer ved åndehulsfangst og ved fangst af laks og tejst er blevet gjort overflødige p. g. a. indførelsen af nylongarn og rifler (se også Damas 1966, 47, 48; Kleivan 1964, 66).

Besiddelsen af store jagt- og fangstevner er en betingelse for, at en fanger kan fungere som leder i marken. I et fangersamfund som Tiniteqilâq er disse færdigheder også en forudsætning for, at man kan gøre sig gældende som en mand, folk ser op til og lytter efter. Men det sker ofte, at de store fangere (piniartorssuaq) ikke får mulighed for at spille nogen lederrolle i samfundsanliggender.

Lederskab på lokalsamfunds-plan.

I den tid mine undersøgelser varede, stødte jeg nogle gange på denne form for lederskab. I alle tilfælde havde den forbindelse med ændringer, der var opstået under påvirkning udefra. Udgangsforbudet for skolebørn efter et bestemt tidspunkt om aftenen; forældrenes reaktion på, at børnene kom for sent i skole og sov i timerne; forældrenes bekymring over teenagernes opførsel; påhængsmotorens brug og affaldsbekæmpelsen – alle disse emner blev ivrigt diskuteret på møderne på skolen, og man besluttede at gøre noget ved problemerne. Foræl-

drene enedes bl. a. om at sende teenagerne hjem ved 23-tiden, undtagen de to aftener om ugen hvor der var bal. I visse tilfælde meldte nogle forældre sig til at overvåge, at beslutningerne også blev overholdt. Men hver gang var det hele efter kort tid glemt. Dette illustreres på en god måde af forældrenes reaktion på de grønlandske og danske læreres klagen over, at mange børn kom for sent i skole og sov i timerne. En sådan klage kan ikke undre én, der ved, at forældrene egentlig aldrig sender deres børn i seng. Det hænder, at man ikke putter dem i seng, før de bogstaveligt talt er faldet i søvn på gulvet. I vintermånederne står man ikke tidligt op i fangerfamilierne. Men skolebørnene skal møde i skolen klokken otte om morgenen. Dette indebærer, at de skal stå op, mens der er mørkt og koldt i huset, og tage af sted uden at have spist morgenmad. Et skoleskema efter dansk forbillede, med frokostpause og det hele, passer ikke ligefrem til en fangerfamilies daglige rytme. Alligevel blev Billiam Jonathansen og Tarkissimat Tarkissimat enige om at gøre noget ved problemet. Med jævne mellemrum besøgte Billiams kone, Sigrid, og Tarkissimat ved 8-tiden skolen og fandt ud af, hvem af børnene der ikke var mødt op, for derefter at hente dem ud af sengen. Netop i denne periode havde jeg, i samråd med læreren, givet min ældste søn, Aartjan, lov til at blive hjemme i de første to skoletimer, for at han kunne passe sine holandske lektier. Dette resulterede i, at Tarkissimat omgående besøgte os for at spørge, hvor Aartjan var blevet af. Min forklaring kunne han godt acceptere.

Løvrigt var langt fra alle forældre begejstrede for denne indblanding i deres familieliv. Aktionen gik hurtigt i stå. Tarkissimat sagde, at han ville gå på jagt, og Sigrid havde for travlt med sit skindarbejde. Det var dels også et spørgsmål om penge. Selvom de frivilligt havde tilbudt deres assistance, regnede de nemlig alligevel med at få deres timer betalt. Een gang har jeg forsøgt at forklare dem, at man i Europa, i Danmark og Holland i hvert fald, ikke plejer at betale for den slags volontørarbejde. Men jeg kunne se på deres ansigter, at de ikke troede på mig, og jeg fik at vide, at man dernede tjener penge på alt, hvad man foretager sig, så jeg måtte give op.

Konklusioner.

Lederskab på kærnefamilie- og familieplan fungerer, men er ikke særlig udviklet. Lederskab i jagt- og fangstsituationen findes nu ikke så ofte p. g. a. indførelsen af nye teknikker, men fungerer udmærket. Lederskab på lokalsamfundsniveau fungerer ikke eller næsten ikke. Man kan spørge sig selv, i hvor høj grad denne form for lederskab også eksisterede i før-kontakt fasen. Lokalsamfundene var i hvert fald mindre dengang, og problemerne var af en anden art, fordi ingen faktorer udefra spillede ind.

Forvaltning i forbindelse med fra dansk side introducerede embeds- og organisationsformer.

Ved siden af de ovenfor omtalte lederskabsformer (hvor, undtagen på kærnefamilie-niveau, store jagt- og fangstevner viste sig at være en vigtig bestanddel)

opstod der andre former for ledelse, da nye organisations- og kontrolsystemer blev introduceret.

I sin afhandling om Nunivak Island's inuit skriver Lantis: „Når gruppeaktiviteterne på et tidspunkt bliver domineret af en formelt etableret og godkendt organisation, så har lederskab tendens til at forsvinde“ (Lantis 1972, 62). Leder-skab i Tiniteqilâq var, som vi har set, ikke forsvundet, men ved siden af de gamle dukkede der fra 60-erne nye lederskabsformer op p. g. a. indførelsen af nye sociale kontrol- og organisations-systemer. Disse nye former for lederskab vil jeg, som Gibb og Lantis, sammenfatte under betegnelsen forvaltning (headship). Om forskellene mellem begreberne lederskab og forvaltning har Gibb bemærket følgende:

- „1. Herredømme eller forvaltning opretholdes ved et organisatorisk system og ikke ved hjælp af den spontane anerkendelse, som kommer til udtryk gennem gruppefællernes accept af den enkeltes bidrag til gruppens handleevne.
2. Gruppemål er afstukket af administratoren (forvalteren) og er således ikke bestemt internt i gruppen selv.
3. I herredømme eller forvaltningsforhold er der ingen eller kun ringe fornemmelse af meningsfællesskab eller af fælles handling i bestræbelser for at virkeliggøre et givet mål.
4. I herredømmeforhold er der et socialt svælg mellem gruppens medlemmer og administratoren, hvor denne bestræber sig på at opretholde en social afstand som et mid-

del til at bevare sin magt over gruppen.

5. Den grundlæggende forskel mellem disse to former for indflydelse ligger i kilderne til den bemyndigelse (autoritet), som udøves. Lederens myndighed er tillagt ham spontant af hans gruppefæller, og i særdeleshed af hans tilhængere. Administratorens myndighed stammer fra en ydre magt, som han forvalter over gruppemedlemmerne, hvilke næppe med rimelighed kan kaldes hans tilhængere. De accepterer hans forvaltning, mere på grund af risikoen for straf, end fordi de er tilhængere af hans foranstaltninger“ (Gibb 1969, 213).

Danskerne introducerede et antal nye stillinger i fangersamfundene, såsom kateket, udstedsbestyrer/butiksindehaver, kommunefoged, jordemor og kommunalbestyrelsesmedlem. Ydermere opstod der nye organisationsformer, da man stiftede foreninger som fanger- og fiskersammenslutningen, fritidsklubben, afholdsforeningen, sangforeningen, idrætsforeningen og spejderorganisationen. I første omgang blev et antal af de nye poster i hygderne besat af storfangerne. De kunne nemlig godt afse lidt tid til andet end selve fangsten. Når vi sammenligner dem, der var de første til at påtage sig nogle af disse jobs i Tiniteqilâq, med fangstresultaterne fra denne periode, viser det sig, at alle disse mennesker hørte til de bedste fangere i samfundet. Men med tiden blev jobbene mere tidskrævende, og der opstod en del nye, som krævede en uddannelse. Dem, der påtog sig disse, fik en løn eller godt-

*Kommunevalg i Tiniteqilâq, 1968.
På valgdagen rasede der en voldsom storm, som
satte sit præg på valgdeltagelsen.
Boas Boasen afgiver, godt påklædt, sin stemme.*

Fot.: Gert Nooter.

gørelse, og derved fødtes en ny slags borger i samfundet: en person som ikke længere udelukkende var afhængig af fangst, men også af en indtægtskilde ved siden af. Blandt storfangerne, som i visse situationer plejede at fungere som ledere, var disse jobs ikke eftertragtede, og de trak sig tilbage. Ved siden af det traditionelle lederskab opstod der således forvaltere, baseret på nye organisationsformer; på kontinuitet, ikke spontanitet.

Et eksempel på sådan en ny organisation med en ny embedsmand er kommunefoged-embedet. Kommunefogeden er den lokale repræsentant for politiet. Han får et lille honorar (i 1968 Dkr. 45,00 per måned – sammenl. timeløn for ufaglært arbejde Dkr. 4,08). Kommunefogeden skal skride ind i tilfælde af stridsspørgsmål og mægle mellem parterne, men også holde tilsyn med overholdelse af regler og udføre eventuelle politiordrer fra Angmagssalik.

I 1967 og 68 var Eigil Tarkissimat, førnævnte Tarkissimat Tarkissimats yngre broder, kommunefoged. I denne periode måtte Eigil nogle gange skride ind mod bl. a. uro p. g. a. fuldskab, tyveri og bidske hunde. Nytårsaften 1967 var der et slagsmål mellem nogle, der havde fået for meget at drikke, og Eigil skred ind. I håndgemæng mistede han sin politikasket, og det lykkedes ikke for ham at genoprette ro og orden. I vinteren 1968 blev en ung pige (født i 1956) bidt af nogle slædehunde. Hun kom alvorligt til skade, og hendes far, som tilfældigvis stod i døren til sit hus, tog sin Enfield og skød to af hundene. Kommunefogeden blev inddraget i sagen, og

han underrettede politiet i Angmagssalik. Derfra fik han telegrafisk ordre til at dræbe alle spandets hunde. Denne ordre blev aldrig efterkommet.

Allerede i 1965 havde man på et møde fået meddelelse om, at Landsrådet havde vedtaget, at alle hunde skulle lænkes og deres store fortænder trækkes ud. Nogle år senere havde politiet oven i købet fået instruks om, at hunde, der strejfede omkring, skulle skydes. Dette gjorde man også i Angmagssalik, hvor der i 1970 blev skudt 122 hunde i løbet af to dage. I Tiniteqilâq skete der ikke noget i den forbindelse. Det ville nemlig have betydet, at Eigil havde måttet skyde hunde, som tilhørte hans brødre og andre familiemedlemmer.

I april 1968 anmeldte en fanger, at man havde stjålet alt inventar, deriblandt primussen, fra en fangsthytte i den nordlige del af Sermilikfjorden. Ved et tilfælde fik man at vide, hvem gerningsmændene var, og hvor de boede. Alle i bygden syntes, at dette var en sag for politiet i Angmagssalik. En fangers liv kan være afhængig af sådan en hyttes udstyr, når han p. g. a. dårligt vejr er nødt til at søge tilflugt der. Kommunefogeden sagde, at han ville rapportere tyveriet til politiet i Angmagssalik, men gjorde det aldrig.

Ved indførelsen af sælgarn blev det muligt at stjele en sæl fra en andens net. Dette skete engang tidligt på vinteren 1968. Alle vidste, både hvem tyven var, og hvem han havde stjålet fra. Forargelsen var stor, men ingen, heller ikke kommunefogeden, greb ind.

Kommunefoged bliver man på opfordring; et kommunalbestyrelsesmedlem

bliver valgt. I 1967 og 68 var Erinartek Jonathansen, Billiam og Sigrids søn (født i 1940), Tiniteqilâqs lokale repræsentant i kommunalbestyrelsen. Han var en af de dygtigste fangere i Tiniteqilâq og blev tit kaldt for piniartorssuaq. Andre, også ældre fangere, nærrede stor tillid til ham og spurgte ham også til råds i sådan nogle moderne anliggender som at købe på afbetaling. I mange situationer opstået p. g. a. kulturkontakten viste Erinartek både handlekraft og evne til at se et fælles mål og at formulere det. De ældre fangere, som jeg omtalte i afsnittet om traditionelle lederskabsformer, mestrede ikke denne kunst. Med sine vestlige styreformer, baseret på valg, er kommunalbestyrelsen et godt eksempel på ændringerne i lokalsamfundenes sociale struktur og organisation. For fangerne i de små grønlandske bygder er langt fra alle emner, som drøftes i Landsrådet og kommunalbestyrelsen, forståelige. Men når kommunalbestyrelsen behandler en sag, som de fleste af bygdens beboere betragter som deres fælles interesse, viser det sig, at kommunalbestyrelsen også kan fungere på bygde-niveau.

En moderne embedsmands autoritet beror selvfølgelig på en organisationsform, der stammer fra Europa, men også på hans jagt- og fangstevner. Wilkinson beskrev en moderne form for lederskab, han mødte i Canada, sådan: „Indenfor alle de eskimogrupper, som jeg har kendskab til, findes der Idlouk'er (navnet på en bestemt jæger), som er intelligente og foretagsomme, parate til at opsuge den store viden og erfaring, som er blevet tilgængelig ved kontakten

med det 20. århundredes civilisation, parate og ivrige efter at tilpasse sig de ændrede forhold i deres land" (Wilkinson 1965, 245).

Et eksempel på et kommunalbestyrelsesforslag, som blev mødt med begejstring i Tiniteqilâq og i de andre østgrønlandske fangersamfund, var planen om at oprette et lille, fastbeboet fangststed i Umivik. Umivik har altid været et udmærket fangstområde, hvor nogle fangerfamilier ofte bosætter sig for et år ad gangen. Det er givet, at de i så fald må undvære „normale“ faciliteter som skole, kirke, butik, lærer o. s. v., men de får derimod rigeligt med sæler og isbjørne. I 1915 nedlagde to fangere på dette sted henholdsvis 34 og 40 isbjørne i løbet af een enkelt vinter (Rasmussen 1938, 23). Så store jagtresultater hører fortiden til, men stadigvæk regnes steder som Umivik, Pikiutdlit, Skjoldungen og Kangerdlugssuaq for at være meget gode fangstområder, hvor en familie ofte bosætter sig for et år ad gangen. I 1971 fik fire fangere i Pikiutdlit 717 sæler i udbytte. Det samme år var der i Tiniteqilâq 46 mennesker om at fange 1589 sæler.

Forslaget til fastbeboelse af Umivik kom i en tid, hvor den grønlandske befolkning stadig voksede uhyre hurtigt, og hvor lokaliseringspolitikken i Vestgrønland kunne mærkes endnu. Planen blev hilst med bifald af fangerne, men den danske kæmner og de andre danske autoriteter i distriktet gik imod. Selvom forslaget kom til behandling i Landsrådet, blev det aldrig realiseret p. g. a. udsættelse.

I 1972 blev Erinartek Jonathansen

valgt til Østgrønlands landsrådsrepræsentant. Hans ældre bror Paulus (født i 1938) blev medlem af kommunalbestyrelsen.

Også når en dansk lærer bliver udstationeret i en bygd, opstår der nogle samfundsmæssige ændringer. Nu har jeg i Tiniteqilâq flere gange været vidne til, at der kom en ny lærer fra Danmark. Ingen af dem talte så meget som et ord grønlandsk, selvom nogle af dem lærte det en del hurtigere end deres elever lærte dansk. I 1967 fik Tiniteqilâq sin første danske lærer, og herved ændredes den grønlandske lærers position.

P. g. a. sin uddannelse blev danskeren omgående ansat som skoleleder, og han fik betydeligt mere i løn. I 1967 tjente den grønlandske lærer Dkr. 985,82 per måned; den danske lærer fik Dkr. 2505,44.

I de fleste bygder findes der idag et blomstrende foreningsliv. Foreningernes opståen er en form for samfundsændring, som ikke er blevet påtvungen.

I Tiniteqilâq findes der en lokal fanger- og fiskeriorganisation, en fritidsklub, en sangforening og idrætsforening, en lokalafdeling af Blå Kors og siden 1973 også en afdeling af spejderkorpset. Med undtagelse af spejderne bliver alle bestyrelsesmedlemmer valgt på demokratisk vis. Dette er selvfølgelig en fuldstændig ny form for beslutningsproces. Men det gælder også sager, som man ikke kunne tage beslutninger om i førkontakt fasen. I praksis møder man ingen af de ældre fangere i foreningsbestyrelser, selvom vi før så, at nogle af

dem i andre situationer godt kan påtage sig en vis form for lederskab. En overgang har Tarkissimat Tarkissimat, som vi allerede har mødt flere gange før, ganske vist været bestyrelsesmedlem i fanger- og fiskersammenslutningen, men han trak sig ret hurtigt tilbage igen.

Det er især de unge, som har sæde i foreningsbestyrelserne, og det drejer sig hovedsageligt om unge, der ejer en kajak eller slæde og allerede har gjort sig bemærket ved deres jagt- og fangstevner.

Konklusioner.

Som følge af de nye, fra dansk side introducerede, funktioner og organisationsformer opstod der former for *forvaltning* ved siden af de eksisterende former for *lederskab*.

Lederskab er i høj grad afhængig af situationen og er baseret på spontanitet. *Forvaltning* er baseret på organisationer. *Lederskab* er i meget høj grad forbundet med store jagt- og fangstevner. Men også for *forvaltning* er disse evner af betydning. Tiniteqilâq er delt op i slægtskabsgrupper, og der er så stor mulighed for individualitet, at der næppe er tale om fællesskabsfølelser, som spænder over hele samfundet.

Man benytter sig ikke af de kontrol- og magtorganer, der er importeret fra Danmark. Tyveriet af sælen og plyndringen af fangsthytten fik ingen videre følger. Til trods for instrukserne var der ingen hunde, der blev aflivet. Kommune-fogedens autoritet er næppe accepteret i bygden. Kommunalbestyrelsen fungerer bedre. Dette kan være et personspørgsmål, men har også noget at gøre med, at

mange af kommunalbestyrelsens initiativer er af midlertidig karakter, hvorved de stadig bærer præg af spontanitet.

Det må være klart, at Honigmanns ord, baseret på undersøgelser i Baffinland, også i høj grad har deres gyldighed i Østgrønland: „Eskimokulturen giver ikke mange muligheder for udøvelse af lederskab, undtagen i begrænsede og specifikke situationer, og afsvækker så betydeligt positionens ansvar og indflydelse“ (Honigmann 1965, 241).

Men dette betyder også, at en forøget import af europæiske former for samfundsorganisation og kontrol vil medføre, at lederskab erstattes af forvaltning.

Jeg har konstateret, at der findes spirer til lederskab på lokalsamfundsniveau. Men vi har set, at de nye former for forvaltning ikke fungerer, som de skal.

Der er noget, der tyder på, at et samfunds størrelse har stor betydning for, hvordan og hvor godt lederskab og forvaltning fungerer. (Se også Gullestrup, Schwerdtfeger og Sørensen).

Da Umigtuativits fire kærnefamilier, som udgjorde hele befolkningen, flyttede til Tiniteqilâq på den anden side af Sermilikfjorden, opstod der store problemer. På tilflytterne virkede Tiniteqilâq med sine 204 indbyggere som et stort samfund, hvor de mistede kontrollen med deres børn i teenage-alderen, og hvor der var for mange fangere, hvilket betød, at fangstchancerne for den enkelte forringedes. Umigtuativit-boerne havde søgt til Tiniteqilâq, fordi der var blevet bygget nye huse til dem, og fordi

Som kommunalbestyrelsesmedlem hilser Paulus Jonathansen en dansk prinsesse velkommen til Tiniteqilâq. Til højre for ham, med kasketten, kommunefogeden Paulus Larsen. Tiniteqilâq 1973.

Fot.: Gert Nooter.

der fandtes en jordemor, en butik og en dansk lærer. To fangere fra Umigtuativit – brødre – satte om vinteren en seddel op på skolebygningen for at få et møde om deres problemer i stand med Tiniteqilâqs øvrige befolkning. De forklarede, at man i denne „store“ bygd mistede kontrollen med sine børn. I Umigtuativit var der kun fire huse, et træhus og tre af sten. Samfundskontrollen var let at opretholde. Alle tilstedeværende forældre var enige om, at forholdene i Tiniteqilâq var dårlige. Billiam Jonathansen (født i 1912), en af bygdens bedste fangere, foreslog, at børnene skulle være hjemme ved 23-tiden, undtagen de aftener hvor der var dans i forsamlingshuset. I de første uger over-

holdt i hvert fald nogle af forældrene denne aftale. Men aktionen var ikke særlig succesfuld, og efter kort tid glemte man det hele. Igen et eksempel på lederskab på lokalsamfunds-plan, som kun fungerede i kort tid.

Hvis jagt- og fangsterhvervet og de dermed forbundne former for lederskab og social kontrol hos grønlandere, der bor i ret gode fangstområder som Thule, Upernavik, Scoresbysund og Angmagssalik, skal bestå, bør man indse, at en koncentration af befolkningen i større bycentre ikke er nogen særlig god ide. Man skal også huske, at hvad der er godt for København, ikke nødvendigvis er godt for Esbjerg; eller, oversat til grønlandske forhold, at hvad der er godt for

Nûk, ikke altid er godt for Tiniteqilâq, Sermiligag, Ivnarssuit eller Nutarmiut. Det ville være bedre at forsyne disse bygder, og de bygder i gode fangst-områder som eventuelt skal genbefolkes, med en række nødvendige institutioner som kirke, kateket, butik, jordemor, skole og frysehus (se Gullestrup 1976, 225). Det er selvfølgelig dyrt at måtte oprette disse service-foranstaltninger i flere bygder. Men det har den fordel, at

befolkningen på de små steder får bedre tid og mulighed for at tilpasse sig de nye organisationsmønstre.

Det er ikke utænkeligt, at de små samfunds erfaringer i fremtiden vil vise sig at være af betydning ved løsningen af byernes problemer.

Ydermere kan man på denne måde måske vinde tid til at overbevise større kredse om, at Grønland ikke er Europa, og heller aldrig bliver det.

Litteraturrevisninger:

Birket-Smith, K., Eskimoerne, København, 1961.

Damas, D., Diversity in White-Eskimo Leadership Interaction, Anthropologica, vol. VIII, Ottawa, 1966.

Gibb, C. A., The Principles and Traits of Leadership. in: Small Groups: Studies in social interaction, edited by Hare, A. P., pp. 87-95, New York, 1966.

Gibb, C. A., Leadership. in: The Handbook of Social Psychology, edited by Lindzey, G. and Aronson, E., pp. 205-283, University of Texas, 1969.

Gullestrup, H., Bygdesamfund i Grønland. Rapport om nogle udviklingsproblemer. Nyt fra Samfundsvidenskaberne, København, 1976 (nr. 37).

Honigsmann, J. J., and I., Eskimo Townsmen, Ottawa, 1965.

Kleivan, H., Acculturation, Ecology and Human Choice: Case Studies from Labrador and South Greenland, Folk, vol. 6, I, pp. 63-74, København, 1964.

Krabbe, Th. N., Greenland, its nature, inhabitants and history, Copenhagen/London, 1930.

Lantis, M., Factionalism and Leadership: a case study of Nunivak Island. Arctic Anthropology, vol. IX, nr. I, pp. 43-66, Wisconsin, 1972.

Nooter, G. W., Change in a Hunting Community in East Greenland, Folk, 14/15, pp. 163-204, København, 1972/73.

Nooter, G. W., Leadership and Headship. Changing authority patterns in an East-Greenland hunting community, Mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde nr. 20, Leiden, 1976.

Ostermann, H., Knud Rasmussen's posthumous notes on the life and doings of the East-Greenlanders in olden times. 6 and 7. Thuleekspedition til Sydøstgrønland 1931-33. Meddelelser om Grønland, bd. 109, nr. 1, København, 1938.

Rasmussen, K., se Ostermann, H.

Schwerdtfeger, H., Atangmik - Påtvungne udviklingsproblemer i en grønlandsk bygd. Nyt fra Samfundsvidenskaberne, København, 1976 (nr. 38).

Sørensen, M., Kangâmiut - Påtvungne udviklingsproblemer i en grønlandsk bygd. Nyt fra Samfundsvidenskaberne, København, 1976 (nr. 39).

Steenhoven, G. van den, Leadership and Law among the Eskimos of the Keewatin District, Rijswijk, 1962.

Vanstone, J. W., Point Hope, an Eskimo Village in Transition, Seattle, 1962.

Wilkinson, D., Land of the Long Day, New York, 1956.